Ukrepi za nadzor, zatiranje ali upočasnjevanje širjenja ob vdoru novih, gozdu škodljivih organizmov

Dušan Jurc, Barbara Piškur, Nikica Ogris, Tine Hauptman, Maarten de Groot

Gozdarski inštitut Slovenije, Večna pot 2, SI – 1000 Slovenija

Predstavljeno na: Posvet Zveze gozdarskih društev Slovenije „Kako učinkovito obvladovati poškodbe gozdov večjih razsežnosti“, Gozdarski inštitut Slovenije, 25. oktober 2012

Predlagamo tri najpomembnejše ukrepe na različnih organizacijskih nivojih gozdarstva

1. Izdelava strategije varovanja zdravja slovenskega gozda in drevja.
2. Izdelava splošnih navodil ob vdoru novega škodljivega organizma.
3. Povečanje organizacijske in tehnične podpore za ukrepanje gozdarstva pri sanaciji izbruhov.

1. Izdelava strategije varovanja zdravja slovenskega gozda in drevja.

- Cilj je obvarovati zdravje in vitalnost gozdov in drevja z aktivnostmi, s katerimi preprečimo vnos, zasledimo in z ukrepi odgovorimo na že prisotne ali nove škodljive organizme domačega ali tujega izvora.

- Jasna opredelitev odgovornih inštitucij, ki so dolžne izvesti ukrepe pri nas, v okviru mednarodnega fitosanitarnega sistema.

Izvedbena načela strategije obsegajo naslednja izhodišča

- Ukrepi zatiranja morajo biti sorazmerni s tveganjem.
- Hitro ukrepanje je najustreznejše za izkoreninjenje škodljivega organizma.
- Previdnostno načelo se uporablja do izdelave Analize tveganja za škodljivi organizem (Pest Risk Analysis – PRA).
- Izvedba fitosanitarnih ukrepov mora imeti minimalne socialne, ekonomske ali okoljske vplive – ne glede, ali so vplivi posledica škodljivega organizma ali zatiralnih ukrepov.
- Fitosanitarna ustreznost blaga za izvoz omogoča mednarodno trgovino.

Izvedbena načela strategije obsegajo naslednja izhodišča

- Skladnost s karantenskimi določili držav uvoznic omogoča izvoz blaga.
- Inšpekcijski nadzor uvoza mora potekati hitro kadar pošiljke ustrezajo fitosanitarnim zahtevam.
- Vsaka dejavnost zatiranja škodljivega organizma mora biti obrazložena in v soglasju z vpletenimi, izvedena mora biti na način, ki ima najmanjši stranski vpliv in je v skladu z velikostjo nevarnosti, ki jo škodljivi organizem predstavlja.
- Aktivnosti morajo biti javno objavljene, tudi v elektronskem mediju.
- Razen v izjemnih primerih morajo biti spremembe sprejete v sodelovanju s tistimi, ki jih ukrepi prizadenejo.

1. Izdelava strategije varovanja zdravja slovenskega gozda in drevja.

- Zaradi večinskega pojava tujerodnih ŠO na okrasnih lesnatih rastlinah v trgovini, v privatnih vrtovih in javnih nasadih v urbanem okolju mora biti gozdarska stroka usposobljena za vse postopke obvladovanja izbruha ŠO na lesnatih rastlinah – od identifikacije povzročitelja, analize tveganja, načrtovanja ukrepov in terenske izvedbe zatiranja ali zadrževanja na območju **celotne Slovenije.**

1. Izdelava strategije varovanja zdravja slovenskega gozda in drevja.

- Strategija mora utrditi in razširiti **organizacijsko strukturo službe**, ki nadzira zdravje gozda, da bo sposobna črpati znanje o novih nevarnostih za zdravje gozda od drugod, hitro najti in identificirati nove tujerodne organizme na ozemlju celotne države, organizirati in izvesti zatiralne ukrepe in razpoznati potencialne nevarnosti, ki jih lahko predstavlja tujerodni organizem za gozd.

1. Izdelava strategije varovanja zdravja slovenskega gozda in drevja.

- Strateška potreba družbe je, da gozd z rednim gospodarjenjem oblikujemo s **specifičnimi** ukrepi tako, da že vnaprej ustvarjamo razmere, ki zmanjšujejo dovzetnost za najpomembnejše tujerodne škodljive organizme.
- Poseben poudarek pa mora biti na strateški obvezi harmoničnega, koordiniranega **sodelovanja** gozdarstva z vsemi državnimi inštitucijami, ki jim je poverjena skrb za zdravje rastlin.

2. Izdelava splošnih navodil ob vdoru novega škodljivega organizma.

- Namen splošnih navodil je postaviti **organizacijski okvir** za preprečevanje naselitve škodljivih organizmov v Slovenijo od drugod in za njihovo izkoreninjenje ali omejitev širjenja, če se ustalijo.

- **Splošna navodila obsegajo**:
  - navedbo zakonskih določil, ki omogočajo zatiranje;
  - način financiranja ukrepov;
  - opis in delovanje gozdarske infrastrukture za izvajanje ukrepov (organiziranost PPD službe za gozdove);
  - postopek odločanja o ukrepih pri pojavu škodljivih organizmov na lesnatih rastlinah

Postopek odločanja o ukrepih pri pojavu škodljivih organizmov na lesnatih rastlinah

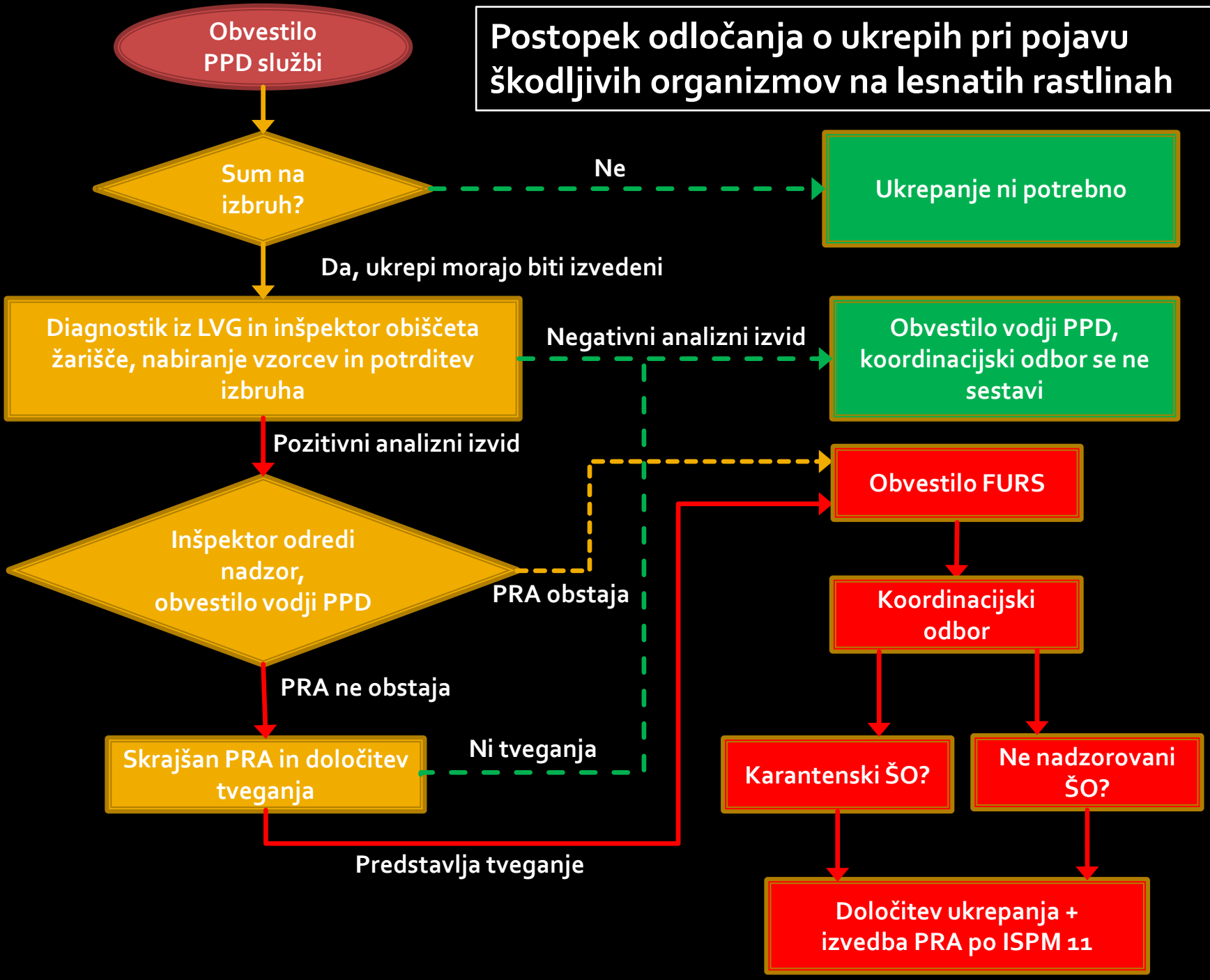

Koordinacijski odbor in njegove dolžnosti (sestava se razlikuje z ozirom na status ŠO)

- ocena nevarnosti z upoštevanjem hitre analize tveganja in priprava popolne analize tveganja;
- ugotovitev obsega in velikosti ukrepov za uničenje izbruha;
- določitev kriterijev za oceno časa trajanja ukrepov oziroma prekinitev ukrepov, če ukrepi niso učinkoviti;
- zagotavljanje finančnih sredstev;
- aktiviranje ustreznih operativnih izvajalcev ukrepov, po potrebi sestava in uveljavitev izrednih pravnih sredstev za izvedbo ukrepov;
- ustrezno obveščanje vseh, ki jih ukrepi zadevajo (tudi splošne javnosti).

Za vsakega člana Koordinacijskega odbora se določi naloge in pristojnosti.

Večja verjetnost kot pojav znanega karantenskega ali drugače reguliranega škodljivega organizma pa je pojav ŠO, za katerega ni izdelana ocena tveganja in za njega ni predvidenih ukrepov. V tem primeru se izdela skrajšana ocena tveganja

Merila za izdelavo skrajšane ocene tveganja za ŠO

Merilo	Velikost tveganja	
Število lokacij izbruha	Manj kot 5 = **majhna**	5 ali več = **velika**
Ali je nevarnost hitrega širjenja?	Ne = **majhna**	Da = **velika**
Finančna vrednost prizadetih rastlin ali potencialno prizadetih rastlin	Manj kot 10.000 € = **majhna**	Več kot 10.000 € = **velika**
Ali izbruh vpliva na izvoz?	Ne = **majhna**	Da = **velika**

V kolikor dve merili dosežeta velikost tveganja »velika« se ukrepa, če doseže ena velikost tveganja vrednost »velika«, se o ukrepanju odloči vodja Koordinacijskega odbora.

3. Povečanje organizacijske in tehnične podpore za ukrepanje gozdarstva pri sanaciji izbruhov.

- Primer: za sanacija izbruhov škodljivih organizmov je predvidena vrsta posebnih tehničnih postopkov in naprav, za katere pa v slovenskem gozdarstvu doslej ni poskrbljeno:
  - dezinfekcija opreme, orodij, vozil in obleke
  - prevoz okuženega materiala v zaprtih kontejnerjih
  - uničenje ŠO s segrevanjem (HT, KD)
  - podiranje drevja na ponjave in uničenje vseh sečnih ostankov

3. Povečanje organizacijske in tehnične podpore za ukrepanje gozdarstva pri sanaciji izbruhov

Vrsta preiskave	Normalna kapaciteta	Maksimalna kapaciteta	Trajanje
Genetske analize	20	40	7 dni
Genetske analize z izolacijo v čisto kulturo	20	40	10–30 dni
Morfološke preiskave vzorca	100	300	2 dni
Morfološke preiskave vzorca z izolacijo v čisto kulturo	50	100	7–24 dni

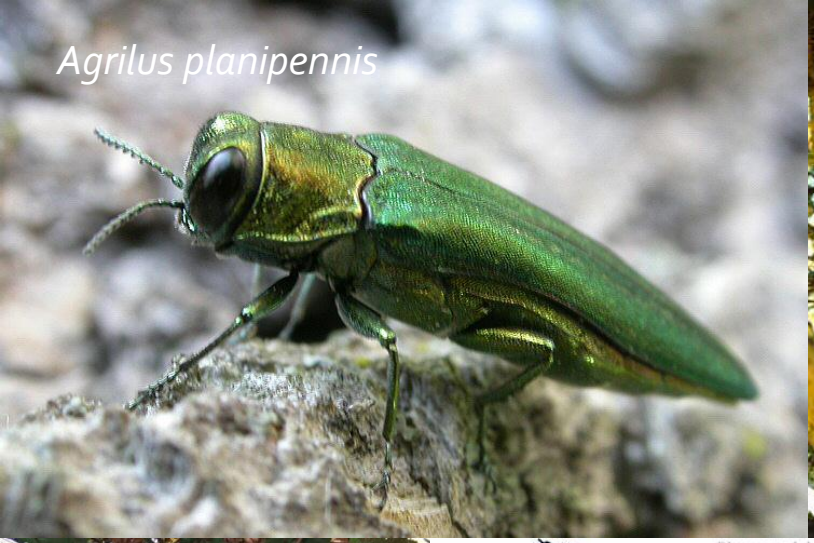
Agrilus planipennis

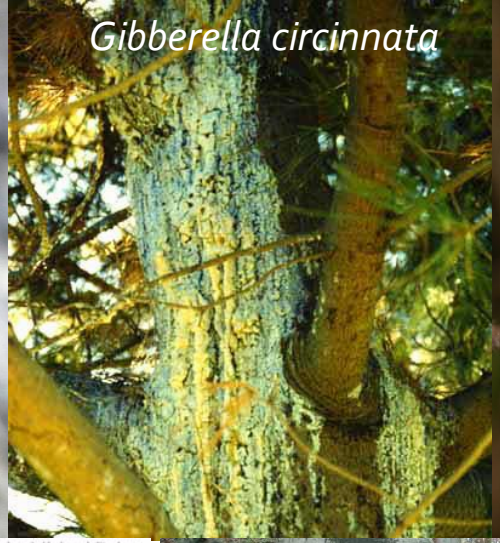
Gibberella circinnata

Mycosphaerella dearnessii

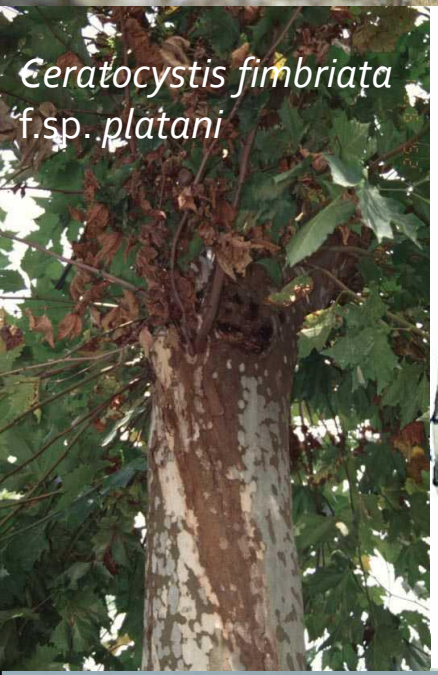
Ceratocystis fimbriata
f.sp. platani

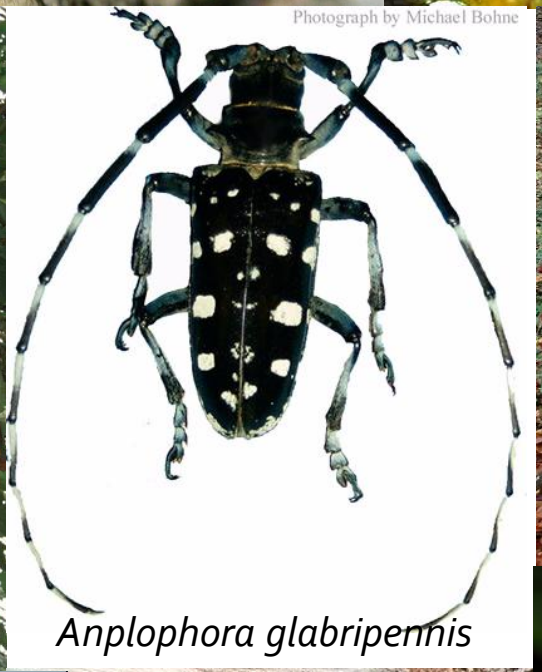
Photograph by Michael Bohne
Anplophora glabripennis

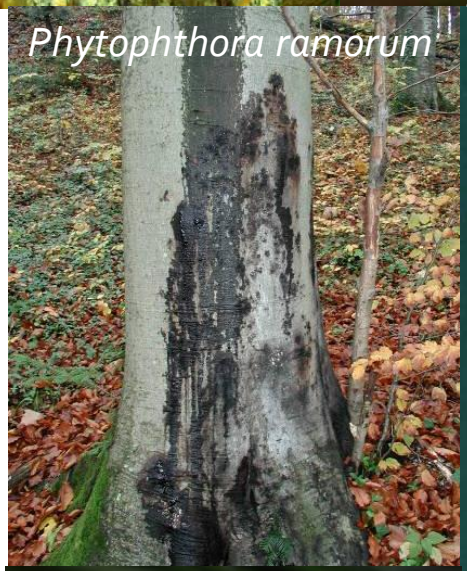
Phytophthora ramorum

Bursaphelenchus
xylophilus

Mycosphaerella dearnessii

Monochamus galloprovincialis

Monochamus galloprovincialis - pekarski žagovinar